

EKONOMİ POLİTİK

Uluslararası Yeni İş Bölümünde Türkiye

Erinç Yeldan, 10 Ekim 2018

Türkiye ekonomisinin sürüklendiği iktisadi ve idari yönetim krizi, daha geniş anlamda kapitalizmin içinde bulunduğu yapısal nitelikli birikim ve üretim krizinin yerel ölçekteki bir uzantısıdır.

Bu yazımızda bu savı ele alacağız. Öncelikle, son iki haftaki yazılarımızın ana teması olan küresel ekonominin eşitsiz ve çarpık birikim süreçlerine değinelim ve uluslararası ticaretin temel öğelerini anımsayalım. UNCTAD 2018 *Ticaret ve Kalkınma Raporu* ile OECD verileri, küresel boyutta en büyük 2,000 şirketin toplam satış gelirlerinin 36.8 trilyona (dünya ihracat hacminin iki misli), yıllık toplam net karlarının ise 2.6 trilyon dolar düzeyine ulaştığını belgeliyor.

Söz konusu 2,000 en büyük ulus-ötesi şirket dünya ihracatının yüzde 57'sini doğrudan denetliyor. İhraç ürünlerinin tasarım aşamasından, nihai tüketiciye ulaşana değin tüm üretim ve pazarlama ağlarına hükmeden bu en büyük yüzde 1'lik şirket, tekeli konumları sayesinde dünya fiyatlarını yönlendiriyor; üretim ve satış noktalarını düzenliyor; ve tek sözcük ile küresel meta zincirlerinin her aşamasını kendi stratejik çıkarları uyarınca kurguluyor.

Türkiye, ana aktörleri ulus-ötesi şirketler ve küresel finans sermaye grupları olan söz konusu "uluslararası yeni işbölümüne" bir ucuz ithalat ve ucuz işgücü deposu olarak eklendi. Bu süreçte Türkiye'ye 2001 krizi sonrasında koşullandırılan *serbest yüzen (dalgalı) döviz kuru rejimi* ile birlikte *enflasyon hedeflemesi ve fiyat istikrarından başka hiçbir sorumluluk üstlenmeyen* TC Merkez Bankası'nın izlediği dar çerçeveli ve dogmatik para politikaları reel ekonomide onarılması çok güç tahribat yarattı. Zira, sermaye akımlarına sağlanan sınırsız serbesti ve denetimsiz finansal sektörün reel ekonomiden kopuk, kısa vadeli, miyopik yatırım kararları, tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de kıt tasarruf kaynaklarının akıldışı spekülasyon oyunlarında çar çur edilmesine yol açmış; ulusal tasarruf oranı hızla gerilerken Türkiye ithalat çılgınlığının büyümesine çoktan kapılmıştı.

Söz konusu dönemde (2003-2008) AKP liderliğinde Türkiye, küresel finans piyasalarına dolar bazında yüzde 35'e varan spekülasyon getiri sunmuş; yüksek faiz ile cezbedilen sıcak para akımları sayesinde döviz kurları baş döndürücü bir hızla ucuzlamıştı. Sermaye hareketlerini yönetmekte aciz kalan AKP ekonomi idaresi, ucuzlayan ithalatın rekabetine dayanamayan küçük boy ara ve yatırım malı üreticilerinin peş peşe üretimden çekilmesine de seyirci kalmıştı.

İthalatın finansmanı bir yandan sıcak para akımlarıyla, bir yandan da kamu mallarının özelleştirme söylemi altında yerli ve uluslararası sermayeye talan edilmesiyle gerçekleştirildi. Dış borçlanma çılgın bir tempoda sürdürülürken (2003 başında 129 milyar dolardan, 2017 sonunda 450 milyar dolara), imalat sanayinin milli gelirden aldığı pay da hızla geriliyor; sanayi istihdamının tarım-dışı istihdam içindeki payı yüzde 30 düzeyinden, yüzde 23'e düşüyordu.

Türkiye'nin 2000'li yıllar boyunca AKP ekonomi idaresi altında yürüttüğü program,

- (1) ulusal tasarrufların gerilemesine, dolayısıyla ithalat ile beslenen bir tüketim pazarına dönüşmesine;
- (2) sanayinin üretim ve istihdam payının hızla gerilemesine, dolayısıyla ithalata bağımlı bir üretim ve ihracat desenine mahkum kılınmasına;
- (3) işgücü piyasalarında parçalanma ve enformelleşmeye yol açarak, gelir eşitsizliğinin ve rantçı/kapkaççı bir toplumsal işbölümünün toplum içinde yaygınlaşmasına; ve bütün bunlarla eş anlamlı olarak,
- (4) değersizleştirilmiş, vasatlaştırılmış bir kültür ve eğitim anlayışına,

sürüklenmesine neden olmuştur.

Söz konusu program, *neoliberal devletçilik* ile sürdürülen ve “*piyasalar her şeyi çözer – başka alternatif yok*” dogmatizmi ile süslenen neoliberal siyasi dönüşümün Türkiye'deki uzantısıdır. Özü itibariyle, ulus-ötesi tekeller ile (yerli ve uluslararası) finans sermayesinin çıkarlarını gözeterek bu programın yakın dönemdeki ana kurgulayıcıları IMF'nin *döviz kuruna dayalı dez-enflasyon* ve Kemal Derviş güdümündeki “*güçlü ekonomiye geçiş programı*” idi. AKP'de 2003'ten itibaren bu programın baş yürütücüsü oldu ve hedeflerini harfiyen izledi.

Günümüzdeki dövizde aşırı oynaklık ve enflasyondaki baş döndürücü ivmelenme, söz konusu neoliberal projenin reel ekonomide yarattığı tahribatın doğrudan sonucudur. Unutmayalım, enflasyon özünde “parasal bir mesele” değil, reel üretim ve işgücü piyasalarındaki tıkanıklıkların ve piyasa tökezlemelerinin doğal uzantısıdır.